

poznamy się

różnorodność, zrozumienie, otwartość

SCENARIUSZ WARSZTATU

MATERIAŁY DLA NAUCZYCIELI DO WARSZTATU "POZNAJMY SIĘ"

Opracowanie: Izabela Czerniejewska

文
行

SPIS TREŚCI

1. Od ambasadora

2. Wprowadzenie

3. Scenariusz warsztatu "Poznajmy się"

9. Załącznik nr 1: Podział na grupy

9. Grupa 1

10. Grupa 2

11. Grupa 3

12. Grupa 4

13. Załącznik nr 2: Tajne raporty

13. Tajny raport nr 1: Zagadnienia ogólne dotyczące migracji

14. Tajny raport nr 2: Studenci zagraniczni, osoby z Unii Europejskiej to też obcokrajowcy!

15. Tajny raport nr 3: Imigranci przymusowi, czyli uchodźcy

16. Tajny raport nr 4: Nielegalni cudzoziemcy

17. Załącznik nr 3: Quiz

18. Załącznik nr 4: Pytania do filmu dla grup

20. Materiały dodatkowe dla nauczyciela

20. Kształtowanie się społeczeństwa wielokulturowego w Polsce

21. Przepisy prawne

22. Zagadnienia ogólne dotyczące migracji

23. Studenci zagraniczni, osoby z Unii Europejskiej to też obcokrajowcy!

24. Imigranci przymusowi, czyli uchodźcy

25. Nielegalni cudzoziemcy

27. Słowniczek

29. Dodatkowa literatura

31. O autorce

Szanowni Państwo,

Międzynarodowe migracje i wzajemne przenikanie się kultur to tematy, których znaczenie jest coraz większe we współczesnym świecie. Polska to dynamicznie rozwijający się, duży i ważny kraj Unii Europejskiej. Tanie linie lotnicze, zainteresowanie polską kulturą i przepływ inwestycji to tylko niektóre z czynników sprawiających, że ilość cudzoziemców w Polsce stale się zwiększa. I choć na razie Polska nie jest krajem różnorodnym etnicznie, to sytuacja ta będzie się powoli zmieniać.

Ważne jest, aby wiedzieć jak o kwestiach wielokulturowości rozmawiać i jak być otwartym na nowe wyzwania. Cieszy mnie zatem fakt, że ambasada brytyjska dzięki takim projektom jak "Poznajmy się - różnorodność - zrozumienie - otwartość" może mieć wkład w przybliżenie tej tematyki polskiemu społeczeństwu.

Z przyjemnością oddajemy w Państwa ręce materiały edukacyjne z gotowym scenariuszem zajęć na temat wielokulturowości. Jest nam bardzo przyjemnie, że nauczyciele i organizacje pozarządowe korzystają z nich prowadząc lekcje, szkolenia i warsztaty dla młodzieży.

Mamy nadzieję, że nasze materiały będą dla Państwa nie tylko ważnym źródłem informacji o świecie, czy praktyczną instrukcją prowadzenia zajęć, ale również staną się inspiracją do wielu ciekawych dyskusji i nowych projektów.

Z poważaniem,

D. R. Todd

Ambasador Brytyjski w Polsce

Materiał, który Państwu przedstawiamy został przygotowany w ramach projektu społecznego ambasady brytyjskiej “Poznajmy się - różnorodność - zrozumienie - otwartość”. Celem projektu jest zapoznanie polskiego społeczeństwa, a w szczególności młodzieży, z tematyką wielokulturowości.

W ramach projektu “Poznajmy się” zorganizowaliśmy międzynarodową konferencję, warsztaty dla dziennikarzy, konkursy dla szkół oraz wyprodukowaliśmy film na temat cudzoziemców w Polsce.

Niniejszy materiał stanowi uzupełnienie filmu i jest gotowym scenariuszem warsztatu na temat wielokulturowości, który można przeprowadzić w szkołach lub organizacjach pozarządowych.

Oprócz teoretycznego wprowadzenia do tematyki migracji, znajdziecie w nim Państwo propozycje ćwiczeń w grupach, quiz i pomysły na dodatkowe zajęcia.

Scenariusz warsztatu został opracowany przez Izabelę Czerniejewską, eksperta w dziedzinie edukacji wielokulturowej, uczestniczki wielu międzynarodowych projektów i trenera prowadzącego szkolenia dla młodzieży i dorosłych.

Mamy nadzieję, że przygotowany przez nas materiał ułatwi Państwu przekazywanie wiedzy o świecie, innych kulturach i będzie inspiracją do ciekawych dyskusji.

WARSZTAT “Poznajmy się”

Warsztat “Poznajmy się” ma na celu przedstawienie i przybliżenie tematyki związanej z osobami odmiennymi kulturowo zamieszkującymi Polskę. Warsztat jest uzupełniającym elementem filmu “Poznajmy się”. Proponowany warsztat najkorzystniej przeprowadzić przed obejrzeniem filmu. Po zakończeniu projekcji, wskazane jest przeprowadzenie rozmowy podsumowującej, podzielenie się wrażeniami i opiniami oraz usystematyzowanie wiedzy na temat obcokrajowców w Polsce.

Czas: 90 min

45 min (warsztat) + 20 min (film) + 25 min (dyskusja)

Słowa kluczowe: cudzoziemiec, obcokrajowiec, migracje, imigrant, uchodźca, studenci zagraniczni, osoby z Unii Europejskiej, nielegalni imigranci, status uchodźcy, zgoda na pobyt tolerowany, integracja imigrantów i uchodźców.

Cele ogólne:

- Poznawcze:
 - Zapoznanie się ze znaczeniami pojęć (słów kluczowych);
 - Zapoznanie się z różnymi kategoriami cudzoziemców w Polsce związanych z migracją: legalną/nielegalną, przymusową/dobrowolną, bezpowrotną/ powrotną;
 - Gromadzenie wiedzy na temat pochodzenia, liczebności, statusu prawnego, zatrudnienia i problemów z jakimi spotykają się obcokrajowcy w Polsce;
 - Poznanie przykładowych miejsc i sytuacji, w których można spotkać cudzoziemców w naszym kraju i mieście.
- Kształcące:
 - Operowanie poznanymi kategoriami obcokrajowców;
 - Kształtowanie umiejętności czytania tekstu ze zrozumieniem;
 - Kształtowanie umiejętności analizy teorii i refleksji wobec rzeczywistości;
 - Ćwiczenie umiejętności pracy w grupie.
- Wychowawcze:
 - Uważliwanie na różnicowanie pomiędzy różnymi kategoriami cudzoziemców;
 - Przyswajanie postaw tolerancji i szacunku wobec osób o odmiennej kulturze;
 - Pobudzenie zainteresowania tematyką wielokulturowości w swoim najbliższym otoczeniu.

Cele szczegółowe:

Uczestnik zajęć:

- Potrafi posługiwać się pojęciami: “cudzoziemiec”, “obcokrajowiec”, “migracje”, “imigrant”, “emigrant”, “uchodźca”, “status uchodźcy”, “zgoda na pobyt tolerowany”; “student zagraniczny”, “osoba z Unii Europejskiej”;
- Wie skąd pochodzą cudzoziemcy, gdzie mieszkają, co robią, jaki mają status prawny, jakie są szacunkowe dane liczbowe i czy zamierzają zostać;
- Zna przyczyny, konsekwencje i problemy migracji do Polski;
- Potrafi połączyć zdobytą wiedzę teoretyczną z oglądanym filmem;
- Zdaje sobie sprawę z bogactwa i różnicowania cudzoziemców żyjących w naszym kraju;
- Umie zaproponować możliwe działania na rzecz różnorodności kulturowej.

Metody pracy:

- Metody podające:
 - Wprowadzenie, mające na celu lepsze zrozumienie tematyki zajęć oraz poszczególnych etapów,
 - Praca z tekstem "Tajne raporty",
 - Aktywne oglądanie filmu "Poznajmy się".
- Metody poszukujące:
 - Quiz po pracy z tekstem,
 - Wyszukiwanie informacji w trakcie oglądania filmu,
 - Dyskusja po filmie.
- Metody waloryzujące przeżycia uczniów:
 - Przekazywanie (bądź prezentacja) wiedzy eksperckiej.
- Metody operatywne:
 - Praca w grupach,
 - Wyszukiwanie istotnych treści z tekstu "Tajnych raportów".

Środki dydaktyczne:

- Wydrukowane załączniki (zdjęcia do podziału na grupy, "tajne raporty" i quiz)
- Nożyczki
- Rzutnik multimedialny
- Film "Poznajmy się"

Przebieg warsztatu:

1. Wprowadzenie

• **Prezentowanie tematyki warsztatu** - warsztat dotyczyć będzie różnych grup cudzoziemców mieszkających w Polsce: zarówno imigrantów dobrowolnych (ekonomicznych), jak i imigrantów przymusowych (uchodźców), ale także studentów, biznesmenów oraz imigrantów nielegalnych. W warsztacie chodzi o to, by zwrócić uwagę na różnorodne kategorie obcokrajowców przybywających z zachodniej i wschodniej granicy, w różnym celu, będących w innej sytuacji życiowej.

Tutaj trzeba zaznaczyć, że film i cały warsztat dotyczyć będzie obcokrajowców w Polsce. Według prawa polskiego, cudzoziemcem / obcokrajowcem jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego. Zatem obcokrajowcami nie są ani osoby przynależące do mniejszości narodowych i etnicznych, np. Romowie czy mniejszość niemiecka (definicja mniejszości w materiałach dla nauczyciela); obcokrajowcami nie są też repatrianci (definicja repatrianta w materiałach dla nauczyciela), ani osoby, które otrzymały już polskie obywatelstwo.

• **Wyjaśnienie struktury zajęć** - pierwsza część warsztatu, to będzie zapoznanie się z tematyką przy wykorzystaniu gry. Później uczestnicy zobaczą film obrazujący życie cudzoziemców w Polsce. Na koniec będzie dyskusja podsumowująca zajęcia.

• **Podział na grupy** - osoba prowadząca warsztat dzieli klasę na 4 grupy. Podział na grupy odbywa się przy wykorzystaniu zdjęć z filmu (załącznik 1: w załączniku przygotowane są zdjęcia do podziału na grupy). Uczestnicy losują sobie zdjęcia i dobierają się w grupy osób, które wylosowały to samo zdjęcie. Nauczyciel może powiedzieć, że są to kadry z filmu, który uczniowie obejrzą. W tych grupach uczestnicy będą pracować do końca zajęć.

2. Rozwinięcie

W tej części warsztatu uczniowie zdobędą wiedzę dotyczącą różnych grup cudzoziemców przebywających w Polsce. Ta część będzie przeprowadzona w formie gry. Są dwa warianty, z których może skorzystać osoba prowadząca zajęcia. W obu przypadkach uczniowie pracują na tym samym materiale tekstowym. W obu wariantach, po rozdaniu tekstów grupom, nauczyciel powinien przedstawić grupy:

Grupa 1 to uczeni eksperci / dziennikarze zajmujący się tematem “Zagadnienia ogólne dotyczące migracji”;

Grupa 2 to uczeni eksperci / dziennikarze zajmujący się tematem “Studenci zagraniczni, osoby z Unii Europejskiej to też obcokrajowcy !”;

Grupa 3 to uczeni eksperci / dziennikarze zajmujący się tematem “Imigranci przymusowi, czyli uchodźcy”;

Grupa 4 to uczeni eksperci / dziennikarze zajmujący się tematem “Nielegalni cudzoziemcy”.

• Wariant I: gra “Uczeni eksperci”

Gra polega na tym, że uczestnicy wcielają się w rolę uczonych ekspertów. W każdej z 4 grup jest jeden “ekspert-senior”, i co najmniej 3 “ekspertów-juniorów”. Senior jest zobowiązany do przekazania wiedzy z tajnego raportu na określony temat swojej grupie “ekspertów-juniorów”. Jest on osobą odpowiedzialną za powierzoną misję i jako jedyny otrzymuje Tajny Raport (załącznik nr 2). Czas na przekazanie wiedzy przez “eksperta-seniora” wynosi 10 minut, w tym czasie Juniorzy robią notatki, gdyż za tę wiedzę są odpowiedzialni. Następnie “eksperci-juniorzy” idą z misją do pozostałych trzech grup i przekazują tajną wiedzę. Do każdej grupy idzie co najmniej jeden “ekspert-junior”. Na przekazanie tajnej wiedzy mają 4 minuty. W razie wątpliwości mogą poradzić się swojego “eksperta-seniora”, który czeka na nich na swoim stanowisku. Po przekazaniu informacji wracają na swoje stanowisko i meldują “ekspertowi-seniorowi” o wykonanym zadaniu. Następuje zmiana i kolejne grupy wysyłają swoich wysłanników, ekspertów w innym temacie. Wówczas naukowcy ze znaną sobie pokorą słuchają i robią notatki na tematy, o których pierwszy raz słyszą. Cała gra trwa 26 minut: 10 minut na poznanie tematu swojej grupy eksperckiej i cztery (4-minutowe) zmiany - wizyty ekspertów. Nauczyciel musi pilnować czasu, by wszyscy zdążyli poznać na czas zawartość tajnych raportów.

Po zdobyciu wiedzy z tajnych raportów nauczyciel przeprowadza quiz (załącznik nr 3) starając się w miarę możliwości uzyskiwać odpowiedzi od osób, które nie były w grupie eksperckiej.

• Wariant II: gra “Program telewizyjny”

To ćwiczenie polega na tym, że uczestnicy otrzymują w grupach materiały - tajne raporty (załącznik 2) i mają 20 minut na to, żeby je przeczytać i zastanowić się w jaki sposób przedstawić najważniejsze informacje pozostałym grupom, w formie programu telewizyjnego. Prowadzący może podpowiedzieć kilka możliwości: przeprowadzenie z kimś wywiadu na dany temat, przygotowanie krótkiego reportażu, bądź też kampanii reklamowej. To ćwiczenie jest bardziej kreatywne i wymaga więcej czasu na przygotowanie. Wskazane byłoby posiadanie dodatkowych materiałów, które mogą się przydać w trakcie “produkcji” programu telewizyjnego. Nauczyciel powinien jednakże pilnować, żeby program telewizyjny był na wysokim poziomie merytorycznym. Po przedstawieniu programów telewizyjnych, nauczyciel przeprowadza quiz (załącznik nr 3). W tym przypadku nauczyciel powinien polegać na odpowiedziach grup, które przygotowywały materiał do programu.

3. Projekcja filmu "Poznajmy się"

Na film składają się sceny ze spotkań z cudzoziemcami w Polsce. Uczniowie mogą skonfrontować swoją nowo nabytą wiedzę z rzeczywistością.

Zadanie dla uczniów: nauczyciel powinien zachęcić uczniów, by w trakcie filmu wyszukiwali informacji, o których dowiedzieli się w trakcie pierwszej części warsztatu i w ten sposób wykorzystali swoją wiedzę. Uczniowie w grupach otrzymują zagadnienia, na które mają zwrócić uwagę podczas oglądania filmu (załącznik nr 4). Zadanie to ma służyć ukierunkowanemu oglądaniu filmu. Dzięki temu uczniowie będą w stanie bardziej refleksyjnie dyskutować w ostatniej części warsztatu.

Grupa 1

- Kim są bohaterowie filmu? Jak się sami przedstawiają?
- Czy były tu wszystkie grupy cudzoziemców, o których mówiliśmy w trakcie warsztatu?
- Skąd pochodzą? Skąd o tym wiemy?
- Gdzie mieszkają w Polsce?

Grupa 2

- Czym się zajmują bohaterowie filmu?
- Czy w filmie pojawiły się wszystkie grupy zawodowe, o których rozmawialiśmy w trakcie warsztatu?
- Jakimi językami mówią? Jakie mają akcenty?

Grupa 3

- Co wiemy o sytuacji rodzinnej osób przedstawionych w filmie?
- Co wiemy o ich przeszłości? Skąd o tym wiemy?
- Czy byliśmy w stanie rozróżnić osoby, które przybyły do Polski w wyniku imigracji przymusowej i dobrowolnej?

Grupa 4

- Co wiemy o czasie wolnym osób przedstawionych w filmie? Jak go spędzają?
- Co wiemy o ich marzeniach?
- Czy dowiedzieliśmy się w jaki sposób bohaterowie filmu integrują się ze społeczeństwem polskim? czy wiemy coś o ich problemach związanych z integracją?

4. Dyskusja na podsumowanie

Dyskusja składa się z dwóch części. Pierwsza część to odniesienie się do filmu - wówczas wypowiadają się grupy, które miały za zadanie zwrócić uwagę na poszczególne zagadnienia w trakcie filmu. Druga część dyskusji jest bardziej otwarta i refleksyjna. Stawia pytania o życie cudzoziemców spoza kadru filmowego, ale też umożliwia podjęcie pewnych działań i nawiązanie dialogu z obcokrajowcami. Dyskusja ta ma na celu podjęcie refleksji bądź działań związanych z poznawaniem obcokrajowców w naszym kraju.

- Kim są bohaterowie filmu? Jak się sami przedstawiają?
- Czy były tu wszystkie grupy cudzoziemców, o których mówiliśmy w trakcie warsztatu?
- Skąd pochodzą? Skąd o tym wiemy?

- Gdzie mieszkają w Polsce?
- Czym się zajmują bohaterowie filmu?
- Czy w filmie pojawiły się wszystkie grupy zawodowe, o których rozmawialiśmy w trakcie warsztatu?
- Jakimi językami mówią? Jakie mają akcenty?
- Co wiemy o sytuacji rodzinnej osób przedstawionych w filmie?
- Co wiemy o ich przeszłości? Skąd o tym wiemy?
- Czy byliśmy w stanie rozróżnić osoby, które przybyły do Polski w wyniku imigracji przymusowej i dobrowolnej?
- Co wiemy o czasie wolnym osób przedstawionych w filmie? Jak go spędzają?
- Co wiemy o ich marzeniach?
- Czy dowiedzieliśmy się w jaki sposób bohaterowie filmu integrują się ze społeczeństwem polskim? czy wiemy coś o ich problemach związanych z integracją?
- Czego nie dowiedzieliśmy się z filmu o naszych bohaterach?

Komentarz: o żadnym z bohaterów nie mamy wszystkich informacji. Nie możemy na podstawie filmu mówić, że wszyscy Wietnamczycy handlują na Stadionie Dziesięciolecia, czy że wszyscy uchodźcy są muzułmanami. Nie wszyscy się przedstawili, nie wszyscy mówili skąd pochodzą, bo być może nie uznali tego za najważniejsze na początek znajomości.

- Jakie pytania chcielibyście zadać bohaterom?

Komentarz: zadawanie pytań jest jedynym sposobem na poznawanie drugiego człowieka, jego kultury. Zadawanie pytań to rozpoczęcie dialogu z innym, to też przekraczanie własnych granic niewiedzy i niepokoju związanego z poruszaniem się po "obcym gruncie". Nauczyciel powinien zachęcić uczniów do sformułowania na głos kilku pytań do obcokrajowca. Można przypomnieć słowa Patryka (z filmu), który powiedział, że niektórzy Polacy myślą, że Afrykanie wciąż mieszkają na drzewach. Można zapytać jakich pytań sami uczniowie oczekiwali w takiej sytuacji.

- Kogo brakowało w filmie? Jak myślicie, dlaczego?

Komentarz: film nie pokazywał nielegalnych imigrantów - osób zatrudnianych "na czarno" zwykle na budowach lub jako opiekunki do dziecka lub osób starszych. Osoby nielegalnie pracujące w Polsce nie chciały się ujawniać - stąd też nie udało się zrobić z nimi wywiadu. Druga grupa osób, o których nie było mowy w filmie to legalni pracownicy dużych przedsiębiorstw, osoby na wysokich stanowiskach, często na kontraktach kilkuletnich. To często osoby z Europy Zachodniej. Obok studentów, coraz większą grupą młodych obcokrajowców są osoby odbywające w Polsce wolontariat, służbę zastępczą za wojsko, oraz staż - o nich też nie było mowy w filmie. W końcu zabrakło turystów, którzy co prawda przyjeżdżają do Polski na chwilę, jednak swoją obecnością nierzadko dają poczucie wielokulturowości miast, które odwiedzają.

- Czy chcielibyście mieć jako przyjaciela jednego z bohaterów filmu? Kogo? Dlaczego?

Komentarz: to pytanie powinno być zadane z rozwagą. Może ono bowiem otworzyć bardzo ciekawy, lub też trudny temat do dyskusji. Odpowiedzi uczniów mogą wyrażać zarówno ich poziom wiedzy i zrozumienia tematu, jak i stosunek do osób obcych kulturowo, innych od nas. Może to być początek cyklu warsztatów dotyczących stereotypów, dyskryminacji lub tolerancji.

- Jak wygląda sytuacja obcokrajowców w naszym mieście?

Komentarz: film kręcony był w Warszawie, przedstawia więc sytuację w stolicy naszego kraju. Zastanowienie się jakich mamy cudzoziemców w naszym regionie wyzwala myślenie o konkretnych sytuacjach, w których uczniowie mogą spotkać obcokrajowców. Być może ktoś zna jakiegoś cudzoziemca, być może spotkał się z osobą obcego pochodzenia. Klasa wraz z nauczycielem wspólnie może się zastanowić nad tym zagadnieniem. Pomysłem na kontynuację tematyki może być realizacja projektu: obcokrajowcy w naszym mieście.

- Co możemy zrobić na rzecz różnorodności kulturowej w Polsce? Jakie były przykłady w filmie? Czy macie własne pomysły?

Komentarz: w filmie pojawiło się kilka pomysłów, jak dzień uchodźcy, przedszkole świata, czy nauczanie języka i kultury polskiej uchodźców. Być może film będzie inspiracją do rozpoczęcia własnych działań uczniów w szkole lub poza nią.

Wskazówki dla nauczyciela:

- W trakcie warsztatu istotne jest, by nauczyciel podkreślił, że cudzoziemcy przybywający do Polski, to nie tylko uchodźcy i nielegalni imigranci z egzotycznych krajów. Wielu z nich to osoby pochodzące z (bogatej) krajów europejskich, osoby pracujące na kontraktach, wykształcone. Chodzi o to, by anonimowy obcokrajowiec / cudzoziemiec / imigrant nie kojarzył się nam jedynie z osobami z krajów biedniejszych, często egzotycznych, a Anglik, czy Francuz nie był postrzegany jako obcokrajowiec. Wbrew pozorom, osoby te znajdują się w dość podobnej sytuacji - żyją w obcym kraju.

- Warsztat powinien być przeprowadzony w trakcie dwóch jednostek lekcyjnych (2x 45 minut).
- Warsztat może być wkomponowany w tematykę zajęć z wiedzy o społeczeństwie, języka polskiego, historii lub geografii, bądź też w cyklu dodatkowych zajęć tematycznych.
- Kilka pomysłów na kontynuację tematyki:

1. zaproszenie gościa - przedstawiciela konkretnej grupy (np. znajomego uchodźcę czy obcokrajowca) lub przedstawiciela organizacji pozarządowych zajmujących się wielokulturowością lub edukacją wielokulturową.

2. przeprowadzenie kolejnych warsztatów tematycznych dotyczących bądź to stosunku do innych, bądź też rozszerzających wybrany temat (lista publikacji z dostępnymi materiałami edukacyjnymi znajduje się w bibliografii).

3. realizacja projektu: "Obcokrajowcy w naszym mieście". Projekt mógłby dotyczyć opinii na temat obcokrajowców w mieście uczniów, lokalizacji problemów natury praktycznej w mieście np. czy łatwo jest uzyskać pomoc od polskiego lekarza w naszym mieście będąc osobą wyznania islamskiego? Czy łatwo jest wynająć mieszkanie bez znajomości języka polskiego? Co i w jaki sposób piszą lokalne media o cudzoziemcach? Czy jest możliwe znaleźć pracę w zawodzie nie znając języka polskiego?

4. przygotowanie specjalnego wydanie gazetki szkolnej, zawierającej wywiad z obcokrajowcem, opinie tej osoby i Polaków na wybrany temat.

Grupa 1

Grupa 2

Grupa 3

Grupa 4

TAJNY RAPORT nr 1

“Zagadnienia ogólne dotyczące migracji”

Definicje: migracje, imigranci i emigranci

Migracje to są przemieszczenia ludności. Można je podzielić na: migracje bezpowrotne oraz powrotne (czyli czasowe); migracje dobrowolne i przymusowe (jako przymusowe rozumie się uchodźstwo); migracje legalne i nielegalne.

Imigracja to przybycie do kraju w celu osiedlenia się lub długotrwałego pobytu. Imigrantami są osoby, które przyjeżdżają do Polski.

Emigracja to opuszczenie kraju w celu osiedlenia się lub długotrwałego pobytu w innym kraju. Emigrantami są osoby wyjeżdżające z kraju (np. Polacy wyjeżdżający do Anglii i Irlandii).

W ustawodawstwie polskim nie ma definicji imigrantów. Jest natomiast definicja cudzoziemca: *“cudzoziemcem jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego”*. Definicja ta znajduje się w art. 2, Ustawy o cudzoziemcach z 2003 roku.

Ilu jest imigrantów?

Imigranci zaczęli przybywać do Polski w latach 90. (w odróżnieniu od mniejszości narodowych i etnicznych, które mieszkają w naszym kraju od co najmniej 100 lat). Liczba obcokrajowców przebywających w Polsce, w porównaniu z innymi krajami europejskimi, jest niewielka. Według powszechnego spisu ludności z 2002 roku, prawo stałego pobytu w Polsce posiada 49 221 obcokrajowców. Z najnowszych danych Głównego Urzędu Statystycznego można określić, że w 2006 roku do Polski przybyło na stałe 11 000 imigrantów. W samym październiku 2006 roku zezwolenie na czas oznaczony otrzymało ponad 1726 osób, najwięcej z Ukrainy (545), Białorusi (145), Stanów Zjednoczonych Ameryki (109), Wietnamu (105) i Rosji (96). Uznaje się, że dwie największe społeczności imigranckie to Ormianie (40 tys.) i Wietnamczycy (ok. 20 tys.).

Skąd przybywają?

Przybysze z krajów Europy Zachodniej (Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Holandia, Włochy), przybywają do nas z działalnością biznesową i pracują legalnie, natomiast z Europy Wschodniej, w tym z Ukrainy - często pracują nielegalnie. Ponadto pojawiły się dwa nowe wyraźne skupiska narodowe imigrantów osiedlających się w Polsce: Ormian i Wietnamczyków. Ostatnio przybywa także coraz więcej imigrantów z Turcji, otwierających przede wszystkim budki z kebabem w większych miastach.

Czy zamierzają zostać?

Głównym celem imigrantów ekonomicznych jest zarobienie pieniędzy i powrót do kraju ojczystego. Większość imigrantów ekonomicznych ze Wschodu pracuje jako pomoc domowa, w branży budowlanej oraz gastronomicznej i traktuje swój pobyt i pracę w Polsce jako stan tymczasowy. Do tej samej grupy zaliczyć można wielu Afrykanów handlujących na Stadionie Dziesięciolecia (inaczej nazywanym “Jarmarkiem Europa”) w Warszawie, którzy woleliby pracować na Zachodzie. Obcokrajowcy nie uważają Polski za szczególnie atrakcyjny kraj. Większość z nich wołałaby pracować na Zachodzie. Przyjeżdżają tutaj jedynie w celach zarobkowych i nie zamierzają się osiedlać w Polsce na stałe.

Osoby pracujące na kontraktach, osiedlają się w Polsce na określony czas. Najczęstszym powodem, dla którego obcokrajowcy decydują się pozostać w Polsce jest założenie tutaj własnej rodziny, edukacja szkolna dzieci lub rozwój kariery zawodowej.

Problemy i integracja imigrantów

Największe problemy cudzoziemcom sprawia nieżyczliwa i niekompetentna postawa urzędników, z którymi się spotykają. Utrudnia to im załatwienie spraw formalnych dotyczących legalizacji pobytu, stabilizacji zawodowej, niezależnego statusu. Efektem takiej sytuacji jest często decyzja cudzoziemców o pracy w szarej strefie. Podejmowana przez nich praca ma niewiele lub nic wspólnego z poziomem ich wykształcenia i wykonywanym w kraju pochodzenia zawodem.

W Polsce nie ma programu integracyjnego dla imigrantów, istnieje tylko program dla uchodźców. Natomiast wszystkie dzieci do 18 roku życia, w tym dzieci cudzoziemców, zgodnie z Konstytucją RP, mają prawo uczęszczać do szkoły. Instytucje edukacyjne postrzegane są przez imigrantów jako raczej przyjazne.

TAJNY RAPORT nr 2

“Studenci zagraniczni, osoby z Unii Europejskiej to też obcokrajowcy!”

Ilu jest studentów obcokrajowców i skąd przybywają?

W roku akademickim 2005/06 na polskich uczelniach studiowało 10 092 studentów z zagranicy. To aż przeszło dwukrotnie więcej niż w roku akademickim 1991/92 - 4 976. Studenci polskiego pochodzenia stanowili 37% ogółu. Najwięcej studentów rekrutuje się z Ukrainy - 1 989 i Białorusi - 1 305. Pewnym zaskoczeniem są 2 kolejne pozycje. Zajmują je obywatele 2 krajów zachodnich: USA - 749 i Norwegii - 739, którzy łącznie stanowią aż 14,7% ogółu studentów obcokrajowców! Co ciekawe, tylko niewielka część z nich ma polskie korzenie, choć we wcześniejszych latach stanowili oni prawie połowę.

Zasady studiowania dla obcokrajowców

Studenci zagraniczni przyjeżdżają przeważnie na płatne studia medyczne z językiem wykładowym angielskim. Studia w Polsce wybierają ze względu na stosunkowo niskie czesne.

Cudzoziemcy mogą odbywać studia na zasadach stypendialnych - jako stypendyści Rządu RP, bądź państwa obcego, jako stypendyści uniwersytetu na którym chcą studiować, lub programu Sokrates-Erasmus, a także na zasadach odpłatności. Opłata roczna za 3- lub 5-letnie studia dyplomowe dla cudzoziemców na Uniwersytecie Warszawskim wynosi od 2000 do 6000 euro, w zależności od kierunku studiów.

Cudzoziemcy z Unii Europejskiej

Zezwolenie na pobyt dla obywateli UE i członków ich rodzin od stycznia do sierpnia 2006 roku, zostało wydane 6 562 osobom, w tym zdecydowanej większości Niemców (ponad 4 tys.). Następni w kolejności, choć mniej licznie, osiedlają się w Polsce obywatele Francji, Wielkiej Brytanii, Włoch i Holandii.

Spośród obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej zgodę na zatrudnienie w 2000 roku otrzymało 5980 osób, natomiast w 2003 było to 7845 osób.

Część cudzoziemców pochodzących z krajów UE to wysoko wykwalifikowanymi właściciele bądź współwłaściciele firm, pełniący stanowiska dyrektorów lub członków zarządów i wówczas pracują legalnie.

Cudzoziemcy jako nauczyciele języków obcych

W sektorze edukacji obcokrajowcy należą do kategorii native speakers oraz dyplomowanych nauczycieli języków. Wielu z nich pochodzi z krajów byłego ZSRR, rzadko nauczają swojego ojczystego języka, uczą zwykle angielskiego w szkołach publicznych. Do kategorii “prawdziwych” anglojęzycznych native speakers należą natomiast przybysze ze Stanów Zjednoczonych, Kanady, Wielkiej Brytanii, Australii, Nowej Zelandii, ale także z Republiki Południowej Afryki, Nigerii, Sudanu, Somalii, czy z Izraela. Ci pracują zwykle w szkołach prywatnych oraz w szarej strefie sektora, tj. na rynku korepetycji i tłumaczeń.

Przykład różnicowania imigrantów: Wietnamczycy

Imigranci są zwykle bardzo różnicowani nawet wewnątrz jednej, zdawałoby się kategorii. I tak, nie można powiedzieć, że wszyscy Wietnamczycy handlują na bazarze, czy wszyscy cudzoziemcy z Unii Europejskiej są wysoko wykwalifikowani.

Brak jest dokładnych danych dotyczących liczby Wietnamczyków przebywających obecnie w Polsce. Szacuje się ok. 20 tys., w samej Warszawie 15 tys. (2003 r.), podczas gdy w 2001 mówiło się o 30-50 tys. Maleje też liczba wydawanych Wietnamczykom pozwoleń na pracę. W 1999 r. wydano ich 1467, a w 2001 r. - 933.

Emigranci z Wietnamu zajmują się głównie handlem i gastronomią. W całej Polsce działa około 3 tys. zarejestrowanych wietnamskich firm.

Jednakże elitę kulturalno-społeczną Wietnamczyków stanowią absolwenci polskich wyższych uczelni. Najwięcej Wietnamczyków studiowało w Polsce na początku lat 70. (ponad 800). W ciągu ostatnich lat liczba ta waha się od 85 do 187. Wielu absolwentów działa w istniejącym od 1986 r. Towarzystwie Społeczno-Kulturalnym Wietnamczyków w Polsce oraz założonym w 1999 r. stowarzyszeniu Solidarność i Przyjaźń, które organizuje i integruje diasporę wietnamską w naszym kraju.

TAJNY RAPORT nr 3

“Imigranci przymusowi, czyli uchodźcy”

Ilu jest i skąd pochodzą uchodźcy w Polsce?

Liczby składanych i pozytywnie rozpatrywanych wniosków rokrocznie powiększają się. W 2006 r. złożono 3 143 wnioski (obejmujące 7 093 osoby), z czego 5 644 złożyli obywatele Rosji, w przeważającej liczbie deklarujący narodowość czeczeńską (79,6%). W 2006 r. nadano status uchodźcy 423 osobom (2005 r. - 312), a zgody na pobyt tolerowany udzielono 2 049 (2005 r. - 1 832). W latach 2003-2005 na 836 przyznanych statusów uchodźcy, największe grupy pochodziły z Rosji (737) i Białorusi (32), mniej liczni z Somalii (14). Spośród 2682 zezwoleń na pobyt tolerowany najwięcej otrzymali obywatele Rosji (2516), następnie Afganistanu (35), Turcji (15), Iraku (12), Białorusi (11) i Ukrainy (10).

Definicja uchodźcy

Według Konwencji Genewskiej z 1951 roku **uchodźcą** jest osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem, z powodu swojej rasy, religii, narodowości, grupy społecznej, przekonań politycznych i znajduje się poza granicami kraju, którego jest obywatelem i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony państwa, którego jest obywatelem. Natomiast bieda i głód nie są przyczynami stawiania się uchodźcą.

Status uchodźcy nadaje się cudzoziemcowi, który spełnia warunki do uznania za uchodźcę określone w Konwencji Genewskiej. Otrzymanie statusu uchodźcy oznacza otrzymanie wszystkich praw, które mają obywatele polscy (do pracy, edukacji, opieki społecznej), oprócz praw politycznych. Uchodźcy otrzymują również tzw. genewski dokument podróży - niebieską książeczką przypominającą wyglądem paszport, która uprawnia do przekraczania granicy. Ponadto uchodźcy otrzymują pomoc integracyjną, która ułatwia im start.

Zgoda na pobyt tolerowany to forma ochrony, przyznawana jest, gdy nie otrzyma on statusu uchodźcy, a nie jest możliwe wydalenie cudzoziemca z kraju, z powodu zagrożenia jego życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego. Osobie, która posiadała zgodę na pobyt tolerowany, przysługują uprawnienia cudzoziemca, któremu udzielono zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony. Nie otrzymuje on pomocy integracyjnej, jak uchodźca, jednak może się starać o zapomogi socjalne (tak jak Polacy).

Gdzie mieszkają uchodźcy?

Cudzoziemiec, oczekujący na rozpatrzenie wniosku o status uchodźcy (taka procedura trwa od kilku miesięcy do kilku lat) ma prawo mieszkać w ośrodku dla uchodźców.

Głównym ośrodkiem, do którego trafia na początku każdy uchodźca jest Dębak, pod Warszawą. Stamtąd są wysyłani do innych ośrodków, leżących we wschodniej części kraju. Według danych z listopada 2007 r. w Polsce ogółem istnieje 18 takich ośrodków: oprócz Dębaka są to po trzy placówki w Warszawie i dwa w Białymstoku oraz po jednej w Czerwonym Borze, Lininie, Lublinie, Łomży, Łukowie, Bezwoli, Mosznie, Niemcach k. Lublina, Radomiu, Smoszewie, Wołominie i Pustych Łąkach. Często w ośrodku, przypominającym hotel robotniczy (bądź akademik) mieszka od 200-300 osób.

Ośrodki zapewniają zakwaterowanie (zwykle w 4-osobowych pokojach), wyżywienie (3 posiłki dziennie), pomoc rzeczową (np. odzież pochodzącą z darów), medyczną oraz finansową (tzw. “kieszonkowe” - obecnie 75 złotych miesięcznie).

W sytuacji nieprzyznania statusu ani innej formy ochrony prawnej (co oznacza, że dana osoba nie spełnia kryteriów niezbędnych do otrzymania takiej ochrony) nakazuje się opuszczenie terytorium RP w terminie określonym w decyzji, nie dłuższym niż 30 dni.

Integracja uchodźców

Cudzoziemcowi, któremu nadano w Polsce status uchodźcy i powinien opuścić ośrodek udziela się pomocy, mającej na celu wspieranie procesu jego integracji, w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy. Taka pomoc nie przysługuje osobie, która otrzymała zgodę na pobyt tolerowany! Natomiast zapomogi socjalne mogą otrzymać osoby ze statusem i z pobytem tolerowanym!!!

Uchodźcy (ze statusem) przysługują dodatkowe świadczenia pieniężne (tzw. pomoc integracyjna) na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego. Wysokość świadczenia zależy od liczebności rodziny cudzoziemca i momentu, w którym pomoc jest udzielana. Osoba samotnie gospodarująca otrzyma w okresie pierwszych 6 miesięcy realizacji programu 1000 zł miesięcznie. Natomiast, między 7 a 12 miesiącem będzie to kwota 900 zł.

TAJNY RAPORT nr 4

“Nielegalni cudzoziemcy”

Ilu jest nielegalnych imigrantów?

Rzeczywista skala nielegalnych imigrantów jest trudna do oszacowania. Według szacunków, w Polsce pracuje 200-500 tysięcy nielegalnych cudzoziemców, przy czym szacunki te nie uwzględniają pracy na targowiskach i prac sezonowych. Na podstawie wydawanych trzymiesięcznych wiz nie można stwierdzić faktycznej liczby cudzoziemców. W wielu wypadkach cudzoziemcy się wymieniają “przekazując sobie” posadę, bądź też mieszkają w Polsce jedynie przez pewien okres, nie osiedlają się na stałe.

Dlaczego są nielegalnie?

Status imigranta jest regulowany zezwoleniem na pracę bądź prawem pobytu. Należy odróżnić te dwie rzeczy. Jeśli imigranci nie mają prawa pobytu (np. skończyła im się wiza) - są nielegalnie w Polsce. Natomiast część obcokrajowców, nawet jeśli przebywa legalnie (np. na podstawie wizy), nie ma pozwolenia na pracę i swoją pracę wykonuje “w szarej strefie”.

Nielegalny pobyt Ukraińców polega zwykle na tym, że przebywając w Polsce na podstawie wizy turystycznej, tak naprawdę pracują tu nielegalnie. Ich pobyt - ponieważ niezgodny z deklarowanym celem - również jest nielegalny. Inaczej wygląda sytuacja Ormian. Zdecydowana większość nielegalnych przybyszów z Armenii przebywa w Polsce już po 14-16 lat. Część z nich założyła tu rodziny, mają dzieci, które urodziły się w Polsce i mówią tylko po polsku. Część z nich otrzymała pozwolenie na zamieszkanie, dzięki abolicji. Abolicja to akcja regularyzacyjna wobec cudzoziemców, którzy od dłuższego czasu przebywają nielegalnie. W Polsce przeprowadzono dwie akcje regularyzacyjne: w 2003 i 2007 roku. Jednakże w dalszym ciągu pozostaje wielu cudzoziemców, którzy nie spełniają wymogów abolicji.

Konsekwencje nielegalności

Nielegalne zatrudnienie cudzoziemca, podobnie jak nielegalne zatrudnienie Polaka jest niekorzystne dla niego samego - nie ma on pewności, związanej ze stałością pracy, ale też nie płaci podatków, nie ma odprowadzanych składek ubezpieczeniowych. Nielegalny pracownik jest również niekorzystny dla państwa, gdyż nie płaci podatków. Jeśli chodzi o nielegalne pobyty cudzoziemców w Polsce, to administracja państwowa stoi na stanowisku, że należy możliwie skutecznie przeciwdziałać temu zjawisku. Niektóre organizacje pozarządowe postulują akcję regularyzacyjną wobec cudzoziemców, którzy od dłuższego czasu przebywają w Polsce (tzw. abolicję). W praktyce, nielegalna imigracja ma dosyć powszechne rozmiary, a wykonywanie określonych prac (opieka nad dziećmi, osobami starszymi, budownictwo, rolnictwo) jest w zasadzie tolerowane przez społeczeństwo.

Gdzie pracują?

Imigranci zwykle pracują w sektorach, w których Polacy nie chcą pracować, głównie w sektorze usług domowych, handlu, budownictwie, oraz rolnictwie. Tylko część z nich zatrudniana jest legalnie. W sektorze usług domowych zazwyczaj zatrudniane są osoby z Ukrainy, które przebywają w Polsce na podstawie 3-miesięcznej wizy. Do tej kategorii należą prace rolne, ogrodowe, szeroko rozumiana pomoc domowa, opieka nad dziećmi i osobami starszymi. W sektorze budowlanym szacunkowe dane dotyczące nielegalnego zatrudnienia wynoszą około pół miliona osób i znacznie przewyższa poziom legalnego zatrudnienia. Wśród obcokrajowców pracujących w tej branży dominują Ukraińcy, Białorusini oraz Rosjanie. Obywatele Ukrainy stanowić tu mogą nawet 90%, co jest spowodowane zarówno bliskością geograficzną jak i kulturową oraz wytworzoną siecią kontaktów.

Handel skoncentrowany w większych miastach na bazarach. W Warszawie handel koncentruje się wokół Stadionu Dziesięciolecia, prowadzony jest przez ogromną liczbę Wietnamczyków, a ponadto: Rosjan, Ukraińców, Białorusinów, Ormian, Hindusów, Pakistańczyków i Mongołów, a także przybyszów z krajów afrykańskich oraz obywateli innych państw.

W sektorze gastronomicznym obcokrajowcy dzielą się na prowadzących lokale i osoby zatrudnione. Różnica jest znaczna, bowiem do pierwszej grupy należą osoby silnie związane z Polską, często są to absolwenci studiów w Polsce z lat 70. i 80. XX wieku pochodzący z Bliskiego Wschodu jak i z Wietnamu, często mają już obywatelstwo polskie, rodzinę, dobrze mówią po polsku. Osoby pracujące na niższych stanowiskach zazwyczaj przebywają znacznie krócej w Polsce, często nie są kucharzami z zawodu. O przyjeździe do Polski zdecydowały najczęściej kontakty rodzinne lub znajomości.

Quiz

1. Kim jest imigrant a kim emigrant?

Imigrant to osoba, która przyjeżdża do danego kraju w celu osiedlenia się, a emigrant wyjeżdża z kraju.

2. Jak się definiuje cudzoziemca w Polsce?

“Cudzoziemcem jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego”. (art. 2, Ustawy o cudzoziemcach z 2003 roku).

3. Ilu obcokrajowców posiadało prawo stałego pobytu według Powszechnego Spisu Ludności z 2002 roku?

49 221 obcokrajowców.

4. Ilu jest nielegalnych imigrantów w Polsce?

Według szacunków, w Polsce pracuje 200-500 tysięcy nielegalnych cudzoziemców, przy czym szacunki te nie uwzględniają pracy na targowiskach i prac sezonowych.

5. Jak się nazywa warszawski stadion, na którym handluje wielu obcokrajowców?

Stadion Dziesięciolecia lub “Jarmark Europa”.

6. Czy imigranci chcą zostać w Polsce?

Tak i nie. Część z nich planuje zostać (głównie ci, którzy się tu urządzili, założyli rodziny), wielu chce wracać lub jechać dalej na Zachód.

7. Ilu jest studentów obcokrajowców na polskich uczelniach?

W roku akademickim 2005/06 na polskich uczelniach studiowało 10 092 studentów z zagranicy.

8. Na jakiej zasadzie obcokrajowcy mogą studiować w Polsce?

Cudzoziemcy mogą odbywać studia na zasadach stypendialnych - jako stypendyści Rządu RP, bądź państwa obcego, jako stypendyści uniwersytetu na którym chcą studiować, lub programu Sokrates-Erasmus, a także na zasadach odpłatności.

9. Kto z Unii Europejskiej najczęściej osiedla się w Polsce?

Zdecydowana większość to Niemcy (ponad 4 tys.). Następni w kolejności, choć mniej licznie, osiedlają się w Polsce obywatele Francji, Wielkiej Brytanii, Włoch i Holandii.

10. Z jakich krajów pochodzą “native speakerzy” języka angielskiego?

Wielu z nich pochodzi z krajów byłego ZSRR. Do kategorii “prawdziwych” anglojęzycznych native speakers należą przybysze ze Stanów Zjednoczonych, Kanady, Wielkiej Brytanii, Australii, Nowej Zelandii, ale także z Republiki Południowej Afryki, Nigerii, Sudanu, Somalii, czy z Izraela.

11. Ile wietnamskich firm działa w Polsce?

W całej Polsce działa około 3 tys. zarejestrowanych wietnamskich firm.

12. Kto to jest uchodźca?

Według Konwencji Genewskiej z 1951 roku „uchodźcą jest osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem, z powodu swojej rasy, religii, narodowości, grupy społecznej, przekonań politycznych i znajduje się poza granicami kraju, którego jest obywatelem i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony państwa, którego jest obywatelem”. Natomiast bieda i głód nie są przyczynami stawiania się uchodźcą.

13. Skąd najczęściej pochodzą uchodźcy (w ostatnich latach)?

W latach 2003-2005 na 836 przyznanych statusów uchodźcy, największe grupy pochodziły z Rosji (737) i Białorusi (32), mniej liczni z Somalii (14). Spośród 2682 zezwoleń na pobyt tolerowany najwięcej otrzymali obywatele Rosji (2516), następnie Afganistanu (35), Turcji (15), Iraku (12), Białorusi (11) i Ukrainy (10).

14. Wymień 3 miejsca, w których są ośrodki dla uchodźców?

Według danych z listopada 2007 r. w Polsce ogółem istnieje 18 takich ośrodków: oprócz Dębaka są to po trzy placówki w Warszawie i dwa w Białymstoku oraz po jednej w Czerwonym Borze, Lininie, Lublinie, Łomży, Łukowie, Bezwoli, Mosznie, Niemcach k. Lublina, Radomiu, Smoszewie, Wołominie i Pustych Łąkach.

15. Co to jest zgoda na pobyt tolerowany?

Zgoda na pobyt tolerowany to forma ochrony, przyznawana jest m.in., gdy nie jest możliwe wydalenie cudzoziemca z kraju, gdyż zagrożone byłoby jego prawo. vv

16. Jakiego rodzaju pomoc może otrzymać osoba ze statusem uchodźcy?

Uchodźcy przysługują świadczenia pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego. Wysokość świadczenia zależy od liczebności rodziny cudzoziemca i momentu, w którym pomoc jest udzielana. Osoba samotnie gospodarująca otrzyma w okresie pierwszych 6 miesięcy realizacji programu 1000 zł miesięcznie. Natomiast, między 7 a 12 miesiącem będzie to kwota 900 zł.

17. Kiedy imigrant jest nielegalnie?

Kiedy nie ma zezwolenia na pracę (nielegalna praca) lub prawo pobytu (nielegalny pobyt).

18. Co to jest abolicja?

Abolicja to akcja regularyzacyjna wobec cudzoziemców, którzy od dłuższego czasu przebywają nielegalnie.

19. Czy nielegalne zatrudnienie jest korzystne dla obcokrajowca?

Nielegalne zatrudnienie cudzoziemca, podobnie jak nielegalne zatrudnienie Polaka jest niekorzystne dla niego samego - nie ma on pewności, związanej ze stałością pracy, ale też nie płacąc podatków, nie ma odprowadzanych składek ubezpieczeniowych. Nielegalny pracownik jest również niekorzystny dla państwa, gdyż nie płaci podatków.

20. W jakich sektorach pracują najczęściej imigranci?

Imigranci zwykle pracują w sektorach, w których Polacy nie chcą pracować, głównie w sektorze usług domowych, handlu, budownictwie, oraz rolnictwie.

Pytania do filmu dla grup

Grupa 1

Film jest przedstawieniem kilku przykładów z życia cudzoziemców w Polsce. Oglądając film, wykorzystajcie wiedzę, którą przed chwilą zdobyliście. Zwróćcie uwagę na poniższe zagadnienia.

Po filmie będziemy o tym rozmawiać.

- Kim są bohaterowie filmu? Jak się sami przedstawiają?
- Czy były tu wszystkie grupy cudzoziemców, o których mówiliśmy w trakcie warsztatu?
- Skąd pochodzą? Skąd o tym wiemy?
- Gdzie mieszkają w Polsce?

Grupa 2

Film jest przedstawieniem kilku przykładów z życia cudzoziemców w Polsce. Oglądając film, wykorzystajcie wiedzę, którą przed chwilą zdobyliście. Zwróćcie uwagę na poniższe zagadnienia.

Po filmie będziemy o tym rozmawiać.

- Czym się zajmują bohaterowie filmu?
- Czy w filmie pojawiły się wszystkie grupy zawodowe, o których rozmawialiśmy w trakcie warsztatu?
- Jakimi językami mówią? Jakie mają akcenty?

Grupa 3

Film jest przedstawieniem kilku przykładów z życia cudzoziemców w Polsce. Oglądając film, wykorzystajcie wiedzę, którą przed chwilą zdobyliście. Zwróćcie uwagę na poniższe zagadnienia.

Po filmie będziemy o tym rozmawiać.

- Co wiemy o sytuacji rodzinnej osób przedstawionych w filmie?
- Co wiemy o ich przeszłości? Skąd o tym wiemy?
- Czy byliśmy w stanie rozróżnić osoby, które przybyły do Polski w wyniku imigracji przymusowej i dobrowolnej?

Grupa 4

Film jest przedstawieniem kilku przykładów z życia cudzoziemców w Polsce. Oglądając film, wykorzystajcie wiedzę, którą przed chwilą zdobyliście. Zwróćcie uwagę na poniższe zagadnienia.

Po filmie będziemy o tym rozmawiać.

- Co wiemy o czasie wolnym osób przedstawionych w filmie? Jak go spędzają?
- Co wiemy o ich marzeniach?
- Czy dowiedzieliśmy się w jaki sposób bohaterowie filmu integrują się ze społeczeństwem polskim? czy wiemy coś o ich problemach związanych z integracją?

MATERIAŁY DODATKOWE DLA NAUCZYCIELA

Materiały dodatkowe to pakiet dla nauczyciela, przygotowującego się do przeprowadzenia warsztatu „Poznajmy się”. Zawiera on zarówno materiały wykorzystywane w warsztacie, na których pracują uczniowie, jak również uzupełnia je o treści dodatkowe. Nauczyciel może wykorzystać poniższe materiały zapowiadając uczniom warsztat, wplatając informacje w tok zajęć, lub też wykorzystując je w kolejnych zajęciach, dotyczących wielokulturowości i obcokrajowców zamieszkujących Polskę.

W materiałach tych, znajduje się krótkie wprowadzenie w temat wielokulturowości w Polsce, zagadnienia ogólne dotyczące migracji, charakterystyka poszczególnych kategorii cudzoziemców (studenci zagraniczni, osoby z Unii Europejskiej, imigranci przymusowi i nielegalni), spis przepisów prawnych dotyczących cudzoziemców, słowniczek pojęć dotyczących cudzoziemców oraz dodatkowa literatura, zawierająca zarówno listę materiałów edukacyjnych (które mogą być wykorzystane w kolejnych zajęciach) jak i publikacje dotyczące uchodźców i imigrantów w Polsce.

1. KSZTAŁTOWANIE SIĘ SPOŁECZEŃSTWA WIELOKULTUROWEGO W POLSCE

Dzisiejsza Polska jest krajem w dużym stopniu jednorodnym etnicznie i religijnie. Jednak jeszcze przedwojenna Polska (czyli zaledwie dwa pokolenia temu) była w ponad 30% zamieszkiwana przez nie-Polaków. Po II wojnie światowej, Holokauście Żydów i Cyganów, po przesunięciu granic i akcji przesiedleńczej, Polska stała się prawie zupełnie jednolita kulturowo. Ci, którzy pozostali, w obliczu totalitarnego państwa, wyznającego zasadę homogeniczności etnicznej i kulturowej, ujawnić się nie mogli i nie chcieli. Społeczeństwo polskie rosło więc w przeświadczeniu o swojej sile i racji do istnienia tylko jednego narodu - polskiego. Ta jednolitość narodowościowa uzyskana przez władze PRL i prawie przez 50 lat konsekwentnie egzekwowana, spowodowała spustoszenie mentalne i zarazem kulturalne wśród Polaków. Społeczeństwo od tylu lat nieprzywykłe do obcowania z odmiennością kulturową, nie zawsze zauważa potrzeby innych grup etnicznych, musi nauczyć się otwartości i tolerancji.

Po upadku komunizmu, w latach 90. XX wieku, stało się możliwe „ujawnienie się” represjonowanych mniejszości etnicznych i regionalnych. Historycznie zamieszkujące Polskę mniejszości narodowe i etniczne po półwieczu milczenia stopniowo odzyskały głos, coraz głośniej domagając się swoich praw. Mniejszości pragną, by ich dzieci mogły się uczyć ojczystego języka w szkole, domagają się dofinansowania imprez kulturalnych, redagują własne gazety w swoim języku, chcą mieć własne audycje radiowe i telewizyjne. Swoimi działaniami nie tylko dbają o swoją kulturę, ale też zwracają uwagę reszcie społeczeństwa na swoje istnienie, inne potrzeby mniejszości, wynikające z ich odmiennych tradycji i kultury.

Dzisiejszą polską rzeczywistość wielokulturową tworzy dominująca grupa większości polskiej, grupy historycznych mniejszości narodowych i etnicznych oraz tzw. „nowe” mniejszości - imigranci i uchodźcy. Uważa się, że Polskę zamieszkuje obecnie około 3-4 % osób przynależących do mniejszości narodowych i etnicznych. Przeprowadzony w 2002 r. Narodowy Spis Powszechny wykazał, iż 1,23% spośród obywateli polskich, zadeklarowało przynależność do narodowości innej niż polska, a w odniesieniu do 2,03% nie zdołano ustalić przynależności. W Polsce jest zameldowanych 64 tys. cudzoziemców, z czego 40 tys. na pobyt stały. Stosunkowo niewielu obcokrajowców (około 40 tys.) pracuje legalnie w naszym kraju. Jest to grupa osób zwykle bardzo dobrze wykształconych. Jednak dane oficjalne nie oddają rzeczywistej skali zjawiska

zatrudnienia. Według nieprecyzyjnych szacunków, w Polsce jest od 600 do 900 tys. pracowników o nieuregulowanym statusie. Do tej liczby dochodzą jeszcze uchodźcy oraz repatrianci, (łącznie kilka tysięcy osób) którzy mają legalny pobyt w kraju i ochronę państwa polskiego.

Polska z kraju emigranckiego, stopniowo staje się krajem imigranckim, na którego ziemię przybywają cudzoziemcy (choć nadal więcej osób wyjeżdża niż przyjeżdża do Polski). Mamy więc w naszym kraju do czynienia z migracjami przymusowymi (to uchodźcy, czyli osoby, które wyjechały ze swojego kraju z powodu prześladowania) bądź migracjami dobrowolnymi (to imigranci ekonomiczni, przyjeżdżający na pewien czas, bądź na stałe). Część z tych osób ma pobyt legalny, inni są nielegalnie, bądź też nielegalnie pracują. Część tych osób (nie wiadomo, jak duża) to pracownicy sezonowi. Coraz więcej przyjeżdża do nas biznesmenów, którzy chcą tu inwestować, studentów, chcących studiować, wolontariuszy, stażystów, ale także turystów z różnych stron świata. Otwarcie granic, przystąpienie do Unii Europejskiej, tanie połączenia lotnicze, atrakcyjne ceny oraz aktywna promocja Polski wspierają turystykę i wymiany młodzieży, pracowników i poszukiwaczy przygód.

Nasze społeczeństwo stopniowo staje się zatem coraz bardziej różnorodne kulturowo, coraz więcej obcokrajowców decyduje się tu przyjechać, niektórzy pozostają na stałe. Musimy jednak pamiętać, że każda z tych osób, która przyjeżdża do nas z innego kraju, przywozi swoje życiowe doświadczenie, swoją odmienną kulturą i systemem wartości. Z tych różnic możemy się wiele nauczyć, wykorzystując potencjał obcokrajowców, nie tylko tych z Zachodu, ale też ze Wschodu.

2. PRZEPISY PRAWNE

Prawo polskie chroni polskich obywateli, ale także cudzoziemców, znajdujących się na terenie RP. Poniżej ustawy regulujące status cudzoziemców, repatriantów, mniejszości narodowych i etnicznych oraz obywateli Unii Europejskiej:

- **Ustawa o cudzoziemcach** z dnia 13 czerwca 2003 r. (Dz. U. 128, poz. 1175 z późn. zmian.).
- **Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym** z dnia 6 stycznia 2005 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 17, poz. 141).
- **Ustawa o repatriacji** z dnia 9 listopada 2000 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 53, poz. 532).
- **Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej** z dnia 13 czerwca 2003 r. (Dz. U. Nr 128, poz. 1176, z późn. zmian.).
- **Ustawa o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin** z dnia 14 lipca 2006 r. (Dz.U. 06.144.1043 z późn. zmian.)

3. ZAGADNIENIA OGÓLNE DOTYCZĄCE MIGRACJI

Definicje: migracje, imigranci i emigranci

Migracje to są przemieszczenia ludności. Można je podzielić na: migracje bezpowrotne oraz powrotne (czyli czasowe); migracje dobrowolne i przymusowe (jako przymusowe rozumie się uchodźstwo); migracje legalne i nielegalne.

Imigracja to przybycie do kraju w celu osiedlenia się lub długotrwałego pobytu. Imigrantami są osoby, które przyjeżdżają do Polski.

Emigracja to opuszczenie kraju w celu osiedlenia się lub długotrwałego pobytu w innym kraju. Emigrantami są osoby wyjeżdżające z kraju (np. Polacy wyjeżdżający do Anglii i Irlandii).

W ustawodawstwie polskim nie ma definicji imigrantów. Jest natomiast definicja cudzoziemca: "cudzoziemcem jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego". Definicja ta znajduje się w art. 2, Ustawy o cudzoziemcach z 2003 roku.

Ilu jest imigrantów?

Imigranci zaczęli przybywać do Polski w latach 90. (w odróżnieniu od mniejszości narodowych i etnicznych, które mieszkają w naszym kraju od co najmniej 100 lat). Liczba obcokrajowców przebywających w Polsce, w porównaniu z innymi krajami europejskimi, jest niewielka. Według powszechnego spisu ludności z 2002 roku, prawo stałego pobytu w Polsce posiada 49 221 obcokrajowców. Z najnowszych danych Głównego Urzędu Statystycznego można określić, że w 2006 roku do Polski przybyło na stałe 11 000 imigrantów. W samym październiku 2006 roku zezwolenie na czas oznaczony otrzymało ponad 1726 osób, najwięcej z Ukrainy (545), Białorusi (145), Stanów Zjednoczonych Ameryki (109), Wietnamu (105) i Rosji (96). Uznaje się, że dwie największe społeczności imigranckie to Ormianie (40 tys.) i Wietnamczycy (ok. 20 tys.).

Skąd przybywają?

Przybysze z krajów Europy Zachodniej (Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Holandia, Włochy), przybywają do nas z działalnością biznesową i pracują legalnie, natomiast z Europy Wschodniej, w tym z Ukrainy - często pracują nielegalnie. Ponadto pojawiły się dwa nowe wyraźne skupiska narodowe imigrantów osiedlających się w Polsce: Ormian i Wietnamczyków. Ostatnio przybywa także coraz więcej imigrantów z Turcji, otwierających przede wszystkim budki z kebabem w większych miastach.

Czy zamierzają zostać?

Głównym celem imigrantów ekonomicznych jest zarobienie pieniędzy i powrót do kraju ojczystego. Większość imigrantów ekonomicznych ze Wschodu pracuje jako pomoc domowa, w branży budowlanej oraz gastronomicznej i traktuje swój pobyt i pracę w Polsce jako stan tymczasowy. Do tej samej grupy zaliczyć można wielu Afrykanów handlujących na Stadionie Dziesięciolecia (inaczej nazywanym "Jarmarkiem Europa") w Warszawie, którzy woleliby pracować na Zachodzie. Obcokrajowcy nie uważają Polski za szczególnie atrakcyjny kraj. Większość z nich wolałaby pracować na Zachodzie. Przyjeżdżają tutaj jedynie w celach zarobkowych i nie zamierzają się osiedlać w Polsce na stałe.

Osoby pracujące na kontraktach, osiedlają się w Polsce na określony czas. Najczęstszym powodem, dla którego obcokrajowcy decydują się pozostać w Polsce jest założenie tutaj własnej rodziny, edukacja szkolna dzieci lub rozwój kariery zawodowej.

Problemy i integracja imigrantów

Największe problemy cudzoziemcom sprawia niezyczliwa i niekompetentna postawa urzędników, z którymi się spotykają. Utrudnia to im załatwienie spraw formalnych dotyczących legalizacji pobytu, stabilizacji zawodowej, niezależnego statusu. Efektem takiej sytuacji jest często decyzja cudzoziemców o pracy w szarej strefie. Podejmowana przez nich praca ma niewiele lub nic wspólnego z poziomem ich wykształcenia i wykonywanym w kraju pochodzenia zawodem.

W Polsce nie ma programu integracyjnego dla imigrantów, istnieje tylko program dla uchodźców. Natomiast wszystkie dzieci do 18 roku życia, w tym dzieci cudzoziemców, zgodnie z Konstytucją RP, mają prawo uczęszczać do szkoły. Instytucje edukacyjne postrzegane są przez imigrantów jako raczej przyjazne.

4. STUDENCI ZAGRANICZNI, OSOBY Z UNII EUROPEJSKIEJ TO TEŻ OBCOKRAJOWCY

Ilu jest studentów obcokrajowców i skąd przybywają?

W roku akademickim 2005/06 na polskich uczelniach studiowało 10 092 studentów z zagranicy. To aż przeszło dwukrotnie więcej niż w roku akademickim 1991/92 - 4 976. Studenci polskiego pochodzenia stanowili 37% ogółu. Najwięcej studentów rekrutuje się z Ukrainy - 1 989 i Białorusi - 1 305. Pewnym zaskoczeniem są 2 kolejne pozycje. Zajmują je obywatele 2 krajów zachodnich: USA - 749 i Norwegii - 739, którzy łącznie stanowią aż 14,7% ogółu studentów obcokrajowców! Co ciekawe, tylko niewielka część z nich ma polskie korzenie, choć we wcześniejszych latach stanowili oni prawie połowę.

Zasady studiowania dla obcokrajowców

Studenci zagraniczni przyjeżdżają przeważnie na płatne studia medyczne z językiem wykładowym angielskim. Studia w Polsce wybierają ze względu na stosunkowo niskie czesne.

Cudzoziemcy mogą odbywać studia na zasadach stypendialnych - jako stypendyści Rządu RP, bądź państwa obcego, jako stypendyści uniwersytetu na którym chcą studiować, lub programu Sokrates-Erasmus, a także na zasadach odpłatności. Opłata roczna za 3- lub 5-letnie studia dyplomowe dla cudzoziemców na Uniwersytecie Warszawskim wynosi od 2000 do 6000 euro, w zależności od kierunku studiów.

Cudzoziemcy z Unii Europejskiej

Zezwolenie na pobyt dla obywateli UE i członków ich rodzin od stycznia do sierpnia 2006 roku, zostało wydane 6 562 osobom, w tym zdecydowanej większości Niemców (ponad 4 tys.). Następni w kolejności, choć mniej licznie, osiedlają się w Polsce obywatele Francji, Wielkiej Brytanii, Włoch i Holandii.

Spośród obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej zgodę na zatrudnienie w 2000 roku otrzymało 5980 osób, natomiast w 2003 było to 7845 osób.

Część cudzoziemców pochodzących z krajów UE to wysoko wykwalifikowanymi właściciele bądź współwłaściciele firm, pełniący stanowiska dyrektorów lub członków zarządów i wówczas pracują legalnie.

Cudzoziemcy jako nauczyciele języków obcych

W sektorze edukacji obcokrajowcy należą do kategorii native speakers oraz dyplomowanych nauczycieli języków. Wielu z nich pochodzi z krajów byłego ZSRR, rzadko nauczają swojego ojczystego języka, uczą zwykle angielskiego w szkołach publicznych. Do kategorii "prawdziwych" anglojęzycznych native speakers należą natomiast przybysze ze Stanów Zjednoczonych, Kanady, Wielkiej Brytanii, Australii, Nowej Zelandii, ale także z Republiki Południowej Afryki, Nigerii, Sudanu, Somalii, czy z Izraela. Ci pracują zwykle w szkołach prywatnych oraz w szarej strefie sektora, tj. na rynku korepetycji i tłumaczeń.

Przykład zróżnicowania imigrantów: Wietnamczycy

Imigranci są zwykle bardzo zróżnicowani nawet wewnątrz jednej, zdawałoby się kategorii. I tak, nie można powiedzieć, że wszyscy Wietnamczycy handlują na bazarze, czy wszyscy cudzoziemcy z Unii Europejskiej są wysoko wykwalifikowani.

Brak jest dokładnych danych dotyczących liczby Wietnamczyków przebywających obecnie w Polsce. Szacuje się ok. 20 tys., w samej Warszawie 15 tys. (2003 r.), podczas gdy w 2001 mówiło się o 30-50 tys. Maleje też liczba wydawanych Wietnamczykom pozwoleń na pracę. W 1999 r. wydano ich 1467, a w 2001 r. - 933.

Emigranci z Wietnamu zajmują się głównie handlem i gastronomią. W całej Polsce działa około 3 tys. zarejestrowanych wietnamskich firm.

Jednakże elitę kulturalno-społeczną Wietnamczyków stanowią absolwenci polskich wyższych uczelni. Najwięcej Wietnamczyków studiowało w Polsce na początku lat 70. (ponad 800). W ciągu ostatnich lat liczba ta waha się od 85 do 187. Wielu absolwentów działa w istniejącym od 1986 r. Towarzystwie Społeczno-Kulturalnym Wietnamczyków w Polsce oraz założonym w 1999 r. stowarzyszeniu Solidarność i Przyjaźń, które organizuje i integruje diasporę wietnamską w naszym kraju.

5. IMIGRANCI PRZYMUSOWI, CZYLI UCHODźCY

Ilu jest i skąd pochodzą uchodźcy w Polsce?

Liczby składanych i pozytywnie rozpatrywanych wniosków rokrocznie powiększają się. W 2006 r. złożono 3 143 wnioski (obejmujące 7 093 osoby), z czego 5 644 złożyli obywatele Rosji, w przeważającej liczbie deklarujący narodowość czeczeńską (79,6%). W 2006 r. nadano status uchodźcy 423 osobom (2005 r. - 312), a zgody na pobyt tolerowany udzielono 2 049 (2005 r. - 1 832). W latach 2003-2005 na 836 przyznanych statusów uchodźcy, największe grupy pochodziły z Rosji (737) i Białorusi (32), mniej liczni z Somalii (14). Spośród 2682 zezwoleń na pobyt tolerowany najwięcej otrzymali obywatele Rosji (2516), następnie Afganistanu (35), Turcji (15), Iraku (12), Białorusi (11) i Ukrainy (10).

Definicja uchodźcy

Według Konwencji Genewskiej z 1951 roku uchodźcą jest osoba, która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem, z powodu swojej rasy, religii, narodowości, grupy społecznej, przekonań politycznych i znajduje się poza granicami kraju, którego jest obywatelem i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony państwa, którego jest obywatelem. Natomiast bieda i głód nie są przyczynami stawiania się uchodźcą.

Status uchodźcy nadaje się cudzoziemcowi, który spełnia warunki do uznania za uchodźcę określone w Konwencji Genewskiej. Otrzymanie statusu uchodźcy oznacza otrzymanie wszystkich praw, które mają obywatele polscy (do pracy, edukacji, opieki społecznej), oprócz praw politycznych. Uchodźcy otrzymują również tzw. genewski dokument podróży - niebieską książeczką przypominającą wyglądem paszport, która uprawnia do przekraczania granicy. Ponadto uchodźcy otrzymują pomoc integracyjną, która ułatwia im start. Zgoda na pobyt tolerowany to forma ochrony, przyznawana jest, gdy nie otrzyma on statusu uchodźcy, a nie jest możliwe wydalenie cudzoziemca z kraju, z powodu zagrożenia jego życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego. Osobie, która posiadała zgodę na pobyt tolerowany, przysługują uprawnienia cudzoziemca, któremu udzielono zezwolenia na zamieszkanie na czas oznaczony. Nie otrzymuje on pomocy integracyjnej, jak uchodźca, jednak może się starać o zapomogi socjalne (tak jak Polacy).

Gdzie mieszkają uchodźcy?

Cudzoziemiec, oczekujący na rozpatrzenie wniosku o status uchodźcy (taka procedura trwa od kilku miesięcy do kilku lat) ma prawo mieszkać w ośrodku dla uchodźców. Głównym ośrodkiem, do którego trafia na początku każdy uchodźca jest Dębak, pod Warszawą. Stamtąd są wysyłani do innych ośrodków, leżących we wschodniej części kraju. Według danych z listopada 2007 r. w Polsce ogółem istnieje 18 takich ośrodków: oprócz Dębaka są to po trzy placówki w Warszawie i dwa w Białymstoku oraz po jednej w Czerwonym Borze, Lininie, Lublinie, Łomży, Łukowie, Bezwoli, Mosznie, Niemcach k. Lublina, Radomiu, Smoszewie, Wołominie i Pustych Łąkach. Często w ośrodku, przypominającym hotel robotniczy (bądź akademik) mieszka od 200-300 osób.

Ośrodki zapewniają zakwaterowanie (zwykle w 4-osobowych pokojach), wyżywienie (3 posiłki dziennie), pomoc rzeczową (np. odzież pochodzącą z darów), medyczną oraz finansową (tzw. "kieszonkowe" - obecnie 75 złotych miesięcznie).

W sytuacji nieprzyznania statusu ani innej formy ochrony prawnej (co oznacza, że dana osoba nie spełnia kryteriów niezbędnych do otrzymania takiej ochrony) nakazuje się opuszczenie terytorium RP w terminie określonym w decyzji, nie dłuższym niż 30 dni.

Integracja uchodźców

Cudzoziemcowi, któremu nadano w Polsce status uchodźcy i powinien opuścić ośrodek udziela się pomocy, mającej na celu wspieranie procesu jego integracji, w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy. Taka pomoc nie przysługuje osobie, która otrzymała zgodę na pobyt tolerowany! Natomiast zapomogi socjalne mogą otrzymać osoby ze statusem i z pobytem tolerowanym!!!

Uchodźcy (ze statusem) przysługują dodatkowe świadczenia pieniężne (tzw. pomoc integracyjna) na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego. Wysokość świadczenia zależy od liczebności rodziny cudzoziemca i momentu, w którym pomoc jest udzielana. Osoba samotnie gospodarująca otrzyma w okresie pierwszych 6 miesięcy realizacji programu 1000 zł miesięcznie. Natomiast, między 7 a 12 miesiącem będzie to kwota 900 zł.

6. NIELEGALNI CUDZOZIEMCY

Ilu jest nielegalnych imigrantów?

Rzeczywista skala nielegalnych imigrantów jest trudna do oszacowania. Według szacunków, w Polsce pracuje 200-500 tysięcy nielegalnych cudzoziemców, przy czym szacunki te nie uwzględniają pracy na targowiskach i prac sezonowych. Na podstawie wydawanych trzymiesięcznych wiz nie można stwierdzić faktycznej liczby cudzoziemców. W wielu wypadkach cudzoziemcy się wymieniają "przekazując sobie" posadę, bądź też mieszkają w Polsce jedynie przez pewien okres, nie osiedlają się na stałe.

Dlaczego są nielegalnie?

Status imigranta jest regulowany zezwoleniem na pracę bądź prawem pobytu. Należy odróżnić te dwie rzeczy. Jeśli imigranci nie mają prawa pobytu (np. skończyła im się wiza) - są nielegalnie w Polsce. Natomiast część obcokrajowców, nawet jeśli przebywa legalnie (np. na podstawie wizy), nie ma pozwolenia na pracę i swoją pracę wykonuje "w szarej strefie".

Nielegalny pobyt Ukraińców polega zwykle na tym, że przebywając w Polsce na podstawie wizy turystycznej, tak naprawdę pracują tu nielegalnie. Ich pobyt - ponieważ niezgodny z deklarowanym celem - również jest nielegalny. Inaczej wygląda sytuacja Ormian. Zdecydowana większość nielegalnych przybyszów z Armenii przebywa w Polsce już po 14-16 lat. Część z nich założyła tu rodziny, mają dzieci, które urodziły się w Polsce

i mówią tylko po polsku. Część z nich otrzymała pozwolenie na zamieszkanie, dzięki abolicji. Abolicja to akcja regularyzacyjna wobec cudzoziemców, którzy od dłuższego czasu przebywają nielegalnie. W Polsce przeprowadzono dwie akcje regularyzacyjne: w 2003 i 2007 roku. Jednakże w dalszym ciągu pozostaje wielu cudzoziemców, którzy nie spełniają wymogów abolicji.

Konsekwencje nielegalności

Nielegalne zatrudnienie cudzoziemca, podobnie jak nielegalne zatrudnienie Polaka jest niekorzystne dla niego samego - nie ma on pewności, związanej ze stałością pracy, ale też nie płacąc podatków, nie ma odprowadzanych składek ubezpieczeniowych. Nielegalny pracownik jest również niekorzystny dla państwa, gdyż nie płaci podatków.

Jeśli chodzi o nielegalne pobyty cudzoziemców w Polsce, to administracja państwowa stoi na stanowisku, że należy możliwie skutecznie przeciwdziałać temu zjawisku. Niektóre organizacje pozarządowe postulują akcję regularyzacyjną wobec cudzoziemców, którzy od dłuższego czasu przebywają w Polsce (tzw. abolicję). W praktyce, nielegalna imigracja ma dosyć powszechne rozmiary, a wykonywanie określonych prac (opieka nad dziećmi, osobami starszymi, budownictwo, rolnictwo) jest w zasadzie tolerowane przez społeczeństwo.

Gdzie pracują?

Imigranci zwykle pracują w sektorach, w których Polacy nie chcą pracować, głównie w sektorze usług domowych, handlu, budownictwie, oraz rolnictwie. Tylko część z nich zatrudniana jest legalnie.

W sektorze usług domowych zazwyczaj zatrudniane są osoby z Ukrainy, które przebywają w Polsce na podstawie 3-miesięcznej wizy. Do tej kategorii należą prace rolne, ogrodowe, szeroko rozumiana pomoc domowa, opieka nad dziećmi i osobami starszymi.

W sektorze budowlanym szacunkowe dane dotyczące nielegalnego zatrudnienia wynoszą około pół miliona osób i znacznie przewyższa poziom legalnego zatrudnienia. Wśród obcokrajowców pracujących w tej branży dominują Ukraińcy, Białorusini oraz Rosjanie. Obywatele Ukrainy stanowić tu mogą nawet 90%, co jest spowodowane zarówno bliskością geograficzną jak i kulturową oraz wytworzoną siecią kontaktów.

Handel skoncentrowany w większych miastach na bazarach. W Warszawie handel koncentruje się wokół Stadionu Dziesięciolecia, prowadzony jest przez ogromną liczbę Wietnamczyków, a ponadto: Rosjan, Ukraińców, Białorusinów, Ormian, Hindusów, Pakistańczyków i Mongołów, a także przybyszów z krajów afrykańskich oraz obywateli innych państw.

W sektorze gastronomicznym obcokrajowcy dzielą się na prowadzących lokale i osoby zatrudnione. Różnica jest znaczna, bowiem do pierwszej grupy należą osoby silnie związane z Polską, często są to absolwenci studiów w Polsce z lat 70. i 80. XX wieku pochodzący z Bliskiego Wschodu jak i z Wietnamu, często mają już obywatelstwo polskie, rodzinę, dobrze mówią po polsku. Osoby pracujące na niższych stanowiskach zazwyczaj przebywają znacznie krócej w Polsce, często nie są kucharzami z zawodu. O przyjeździe do Polski zadecydowały najczęściej kontakty rodzinne lub znajomości.

7. SŁOWNICZEK

Abolicja

Cudzoziemcy o nieuregulowanym statusie, którzy przebywali na terenie RP nielegalnie, po raz pierwszy mieli okazję skorzystać z abolicji w 2003 roku. Ci cudzoziemcy, którzy mieszkali w Polsce nielegalnie od co najmniej 6 lat (czyli od 1997 roku), posiadający lokal mieszkaniowy, przyrzeczenie pracy bądź środki wystarczające na życie, mogli składać wnioski o zezwolenie na zamieszkanie. W ten sposób próbowało zalegalizować swój pobyt 3,5 tys. osób, głównie z Armenii (46% wszystkich) i Wietnamu (38%). Pobyt udało się zalegalizować 2,7 tys. osobom.

Druga abolicja została przeprowadzona w 2007 roku i była skierowana do tych imigrantów, którzy z różnych powodów nie skorzystali z abolicji z 2003 r., a którzy wykażą (podobnie jak to było w 2003 roku) nieprzerwany pobyt od 1997 roku.

W dalszym ciągu pozostaje wielu cudzoziemców, którzy nie spełniają wymogów abolicji - bądź nie mają udokumentowanego nieprzerwanego pobytu od 1997 roku, bądź też przyjechali do Polski po tym czasie.

Migracja (ang. *migration*) - przemieszczenie terytorialne związane ze względnie trwałą zmianą miejsca zamieszkania; jest elementem mobilności przestrzennej.

Imigracja (ang. *immigration*) - przybycie do kraju w celu osiedlenia się lub długotrwałego pobytu. Nie każdy cudzoziemiec jest imigrantem (np. dziecko imigrantów urodzone w kraju docelowym imigrantów nie posiadające obywatelstwa tego kraju jest cudzoziemcem, ale nie jest imigrantem, ponieważ nie przybyło z innego kraju). Nie każdy imigrant jest cudzoziemcem (np. po uzyskaniu obywatelstwa kraju docelowego, a więc po naturalizacji, imigrant przestaje być cudzoziemcem). W niektórych krajach (np. USA czy Australii) za imigranta uważa się ich mieszkańca urodzonego za granicą.

Emigracja (ang. *emigration*) - opuszczenie kraju w celu osiedlenia się lub długotrwałego pobytu w innym kraju.

Cudzoziemcy

W ustawodawstwie polskim nie ma definicji imigrantów. Imigranci to cudzoziemcy przybywający do Polski. Natomiast cudzoziemcem jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego. W 2003 roku zostały podpisane dwie Ustawy o cudzoziemcach i o udzielaniu ochrony cudzoziemcom, regulującym pobyt cudzoziemców pod względem prawnym.

Karta Polaka

Karta Polaka - ustawa regulująca status prawny osób pochodzenia polskiego, będących obywatelami innych państw niż Polska, mieszkańców byłego ZSRR. Projekt ustawy o Karcie Polaka został przyjęty przez sejm we wrześniu 2007 roku. Projekt przewiduje szereg przywilejów dla Polaków-cudzoziemców, np. możliwość uzyskiwania refundacji za długoterminowe wizy pobytowe uprawniające do wielokrotnego wjazdu do Polski czy prawo do edukacji na identycznych zasadach jak obywatele polscy, a także umożliwiającą swobodne podejmowanie pracy i działalności gospodarczej przez posiadaczy Karty Polaka.

Mniejszości narodowe i etniczne

Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym z dnia 6 stycznia 2005 roku określa, iż mniejszością narodową jest grupa obywateli polskich; mniej liczebna od większości; w sposób istotny odróżniająca się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją; dążąca do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji; mająca świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę; jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium

Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat; utożsamiająca się z narodem zorganizowanym we własnym państwie. Do mniejszości narodowych w Polsce zalicza się następujące mniejszości: białoruską, czeską, litewską, niemiecką, ormiańską, rosyjską, słowacką, ukraińską i żydowską. Mniejszość etniczna musi spełniać te same kryteria, co narodowa oprócz posiadania własnego państwa. Do mniejszości etnicznych zalicza się: mniejszość karaimską, łemkowską, romską i tatarską. Oprócz tego ustawa mówi o jednym języku regionalnym na terenie Polski - języku kaszubskim.

Ormianie czy Ukraińcy, którzy mają obywatelstwo swoich krajów, a przyjechali do Polski w latach 90. bądź później nie są przedstawicielami mniejszości narodowych - są imigrantami.

Repatrianci

Według Ustawy o repatriacji z 2000 roku repatriantem jest osoba polskiego pochodzenia, która przybyła do Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizy wjazdowej w celu repatriacji z zamiarem osiedlenia się na stałe. Repatriant nabywa obywatelstwo polskie z dniem przekroczenia granicy kraju. Gmina, która ich zaprasza ma obowiązek zatroszczyć się o pracę i zakwaterowanie dla całej rodziny. Osoby takie zamieszkiwały tereny krajów byłego ZSRR i stamtąd przybywają do Polski.

Strefa Schengen

Strefa Schengen ma zostać rozszerzona od 1 stycznia 2008 r. na przejściach lądowych i morskich z innymi krajami tego układu. Nieco później, bo do końca marca, nastąpi to na lotniskach (dla pasażerów lecących do krajów Schengen). Wejście do strefy Schengen oznacza zniesienie kontroli paszportowych na granicach. Nie oznacza to, że granica przestanie istnieć. Będzie ją jednak można przekraczać bez paszportu, niemal w dowolnym miejscu, co będzie znacznym ułatwieniem. Na przejściach przyszłej zewnętrznej granicy Polski - z Rosją, Ukrainą, Białorusią - kontrole wjazdowe będą bardziej skrupulatne.

Koszty wiz schengowskich będą wynosić 60 euro (dla Białorusinów) lub 35 euro (dla Rosjan i Ukraińców). Wizy będą refundowane Polakom, posiadającym Kartę Polaka, którzy mieszkają na Wschodzie i mają tamtejsze obywatelstwo.

Uchodźcy

Termin "uchodźca" definiowany jest przez Konwencję dotyczącą statusu uchodźców z 1951 roku (znana też jako Konwencja Genewska) oraz Protokół Nowojorski z 1967 roku. Dokumenty te definiują, iż uchodźcą jest osoba, która przebywa poza krajem swego pochodzenia i posiada uzasadnioną obawę przed prześladowaniem w tym kraju ze względu na rasę, religię, narodowość, poglądy polityczne lub przynależność do określonej grupy społecznej.

Polska ratyfikowała Konwencję Genewską w 1991 roku i od tamtego czasu chroni osoby obiegające się o ten status.

Ułatwienia dla pracowników ze Wschodu

Od 20 lipca 2007 obywatele Ukrainy, Białorusi i Rosji - czyli krajów graniczących z Polską na wschodzie - mogą pracować w naszym kraju przez 3 miesiące w ciągu 6 kolejnych miesięcy bez zezwoleń na pracę. Wystarczy, że ich pracodawca przekaze im oświadczenie o zamiarze ich zatrudnienia, zarejestrowane w powiatowym urzędzie pracy, które to oświadczenie będzie podstawą do uzyskania wizy z prawem do pracy. Zgoda na pobyt tolerowany (ang. permit for tolerated stay, niem. Duldung) - jedna z pięciu form ochrony cudzoziemców w Polsce (obok statusu uchodźcy, ochrony czasowej, azylu oraz ochrony ofiar handlu ludźmi). Udzielana jest w trzech wypadkach: gdy cudzoziemiec nie spełnia kryteriów nadania statusu uchodźcy, a mimo to jego wydalenie jest niedopuszczalne w świetle praw człowieka wskazanych; gdy jego wydalenie jest niewykonalne oraz jako skutek rozstrzygnięcia o niedopuszczalności ekstradycji. Cudzoziemcom ze zgodą na pobyt tolerowany przysługują takie same prawa socjalne jak uchodźcom - za wyjątkiem pomocy integracyjnej. Nie mają oni poza tym prawa do bezpłatnej nauki w szkołach wyższych.

8. DODATKOWA LITERATURA

Biuletyn Migracyjny

Biuletyn informacyjny o tematyce migracji wydawany przez Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego oraz Centrum Stosunków Międzynarodowych.

<http://www.migration-news.uw.edu.pl/>

Forum Migracyjne

Strona Polskiego Forum Migracyjnego, działającego na rzecz uchodźców i migrantów w Polsce.

<http://www.forummigracyjne.org/>

Refugee.pl

Strona zawierająca artykuły o uchodźcach i dla uchodźców, koordynowana przez Polską Akcję Humanitarną.

<http://www.refugee.pl/>

UNHCR

Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców

<http://www.unhcr.pl/>

Urząd do Spraw Cudzoziemców

Centralny organ administracji rządowej do spraw cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

<http://www.udsc.gov.pl/>

O uchodźcach:

Grzymała-Moszczyńska H., Uchodźcy. Podręcznik dla osób pracujących z uchodźcami, Zakład Wydawniczy "Nomos", Kraków 2000.

Grzymała-Moszczyńska H., Nowicka E., Goście i gospodarze. Problem adaptacji kulturowej w obozach dla uchodźców oraz otaczających je społecznościach lokalnych, Zakład Wydawniczy "Nomos", Kraków 1998.

Hryniewicz J., Uchodźcy w Polsce - teoria a rzeczywistość. Na podstawie badań prowadzonych w Centralnym Ośrodku Recepcyjnym w Dębaku oraz Urzędzie ds. Repatriacji i Cudzoziemców, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005.

Jakubowski K. (red.), Uchodźcy mówią, Stowarzyszenie Amnesty International w Polsce. Zespół do spraw uchodźców. Koło Podkowy, Podkowa Leśna 1997.

Ząbek M. (red.), Między piekłem a rajem. Problemy adaptacji kulturowej uchodźców i imigrantów w Polsce, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2002.

O imigrantach:

Halik T., Migrancka społeczność Wietnamczyków w Polsce w świetle polityki państwa i ocen społecznych, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006.

Halik T., Nowicka E., Wietnamczycy w Polsce. Integracja czy izolacja? Instytut Orientalistyczny Wydział Neofilologii Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2002.

Halik T., Nowicka E., Połec W., Dziecko wietnamskie w polskiej szkole. Zmiana kulturowa i strategie przekazu kultury rodzimej w zbiorowości Wietnamczyków w Polsce, Wydawnictwo ProLog, Warszawa 2006.

Iglicka K. (red.), Integracja czy dyskryminacja? Polskie wyzwania i dylematy u progu wielokulturowości, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.

Ząbek M. (red.), Między piekłem a rajem. Problemy adaptacji kulturowej uchodźców i imigrantów w Polsce, Wydawnictwo Trio, Warszawa 2002.

Zijad Abou Saleh, W poszukiwaniu piątego kąta,

Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1995.

Materiały edukacyjne:

Ambrosewicz-Jacobs J., Tolerancja. Jak uczyć siebie i innych, Willa Decjusza, Kraków 2003.

Bajki z krajów uchodźców, UNHCR, Centrum Pomocy Uchodźcom PAH, Warszawa 2006.

Być innym tutaj. Hier anders sein. Polska Akcja Humanitarna, Stowarzyszenie Pro Asyl, Kraków - Frankfurt n. Menem 2006. (film)

Chojnacki R., Wesołowska H., Zaufal K. (red.), Tolerancja.pl. Materiały dla nauczycieli, Wydawnictwo "Znak", Kraków 2002.

Czerniejewska I. (red.), Antydyskryminacja na co dzień, Stowarzyszenie "Jeden Świat", Poznań 2005.

Czerniejewski M., Kubiak I., Szczepanik W., Materiał pomocniczy dla prowadzących zajęcia na temat uchodźców, Stowarzyszenie "Jeden Świat", Poznań 2001.

Edukacja na rzecz tolerancji. Przewodnik Internetowy, Instytut Europeistyki Uniwersytet Jagielloński, 2002.

Humanitaryzm. Scenariusze zajęć do edukacji humanitarnej, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2001.

Każdy inny, wszyscy równi. Pakiet edukacyjny, Rada Europy, Harcerskie Biuro Wydawnicze "Horyzonty", Warszawa 2003.

Klimowicz A. (red.), Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela, Wydawnictwa CODN, Warszawa 2004.

Koszevska K. (red.), Zrozumieć innych, czyli jak uczyć o uchodźcach, Wydawnictwa CODN, Warszawa 2001.

Marek A., Islam. Informator dla organizacji pozarządowych, Vox Humana, Warszawa 2005.

Marek A., Malborczyk A. S., Nie bój się islamu. Leksykon dla dziennikarzy, Towarzystwo "Więź", Warszawa 2005.

Martinelli S., Taylor M. (red.), Uczenie się międzykulturowe. Pakiet szkoleniowy, Rada Europy i Komisja Europejska, Strasburg 2000.

Niebieskoocy. Warsztat antydyskryminacyjny (film na CD); prowadzenie warsztatu: Jane Elliott; scenariusz i reżyseria: Bertram Verhaag; produkcja: DENKMAL-FILM GMBH; Stowarzyszenie Kobiet Konsola.

Nikt nie rodzi się z uprzedzeniami, płyta CD, Stowarzyszenie Kobiet Konsola, Poznań 2005.

Podsiadło-Dacewicz I. (red.), Antydyskryminacja. Pakiet Edukacyjny. Wydawnictwa CODN, Warszawa 2005.

Przejścia. Jak to jest - być uchodźcą. Gra symulacyjna. Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR).

Przeciwdziałanie dyskryminacji. Pakiet Edukacyjny dla trenerów i trenerek, Lambda Warszawa, Warszawa 2005.

System edukacji dzieci uchodźców w Polsce. Materiały edukacyjno-informacyjne o uchodźcach dla nauczycieli, UNHCR i Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, 2006.

Wielokulturowość na co dzień. Materiały dla nauczycieli, Fundacja Kultury Chrześcijańskiej "Znak" i Stowarzyszenie Willa Decjusza, Kraków 2006.

0 autorce

Izabela Czerniejewska

- doktorantka etnologii i antropologii kulturowej UAM w Poznaniu, absolwentka etnologii oraz filozofii UAM. Zajmuje się edukacją wielokulturową, prowadzi badania wśród osób zajmujących się realizacją programów edukacyjnych o mniejszościach narodowych i etnicznych, uchodźcach, imigrantach i repatriantach. Od 4 lat prowadzi zajęcia na uniwersytecie (m.in. autorski fakultet "Edukacja międzykulturowa"). Od 2000 roku aktywnie działa w organizacji pozarządowej Stowarzyszenie "Jeden Świat". W 2005 roku koordynowała projekt "Antydyskryminacja na co dzień" skierowany do uczniów, wolontariuszy i nauczycieli. W 2007 roku realizowała projekt "Być czy nie być uchodźcą?", który był efektem uczestnictwa w programie British Council "Wielokulturowa Europa". Prowadzi projekty w ośrodkach dla uchodźców, krajowe i międzynarodowe szkolenia i warsztaty dotyczące edukacji wielokulturowej dla młodzieży oraz dorosłych. Ukończyła wiele kursów trenerskich m.in. Trening dla trenerów zajmujących się tematyką różnorodności kulturowej organizowane przez Salto - Youth oraz Trening dla facylitatorów przygotowujących szkolenia w Europejskich Centrach Młodzieży organizowane przez Radę Europy.

Scenariusz warsztatu oraz materiały dla nauczycieli do warsztatu
"Poznajmy się" zostały przygotowane na zlecenie
Ambasady Brytyjskiej w ramach projektu społecznego
"Poznajmy się - różnorodność - zrozumienie - otwartość".

Więcej informacji na temat projektu: dział PR ambasady,
Agnieszka Tomaszewska - koordynator projektu:
info@britishembassy.pl, tel. 022 311 00 00.

Ambasada Brytyjska